

Vragen voor dr. Ewald Mackay

1. Hoe kan uw boek het beste gebruikt worden?

De redactie van de Artiosreeks van de Gereformeerde Bond heeft mij gevraagd om een boek te schrijven over de plaats en betekenis van de christelijke traditie in de geschiedenis en identiteitsvorming van ons land: *Het Grote Huis achter de dijk. De plaats van de christelijke geloofstraditie in de geschiedenis van Nederland*. Momenteel is in ons land een discussie aan de gang over onze identiteit. Wie zijn wij? We lijken onze identiteit kwijt te zijn of keuren deze eng-nationalistisch in. Dit boek zou kunnen worden gebruikt door individuele lezers of kringen om deze wezenlijke vraag voor onszelf te beantwoorden vanuit een christelijk perspectief.

2. U werkt in uw boek met de metafoor van archeologische lagen, waarop het Grote Huis achter de dijk staat. Waarom hebt u voor deze metafoor gekozen?

In de archeologie werkt men met het begrip 'archeologische lagen' om daarmee verschillende stadia van een stad zoals Troje aan te geven. Op de oudste lagen zijn weer nieuwere lagen gebouwd. Het geheel vormt de identiteit van die stad. Zo is het ook met de geschiedenis van ons land. Zij is een geheel van verschillende lagen die na elkaar zijn ontstaan. Het geheel van deze lagen is de bodem van onze huidige identiteit. Ik hecht er sterk aan dat we onszelf niet als éénlagige mensen van het heden zien, maar als mensen met een meerlagige geschiedenis. Dat geeft diepte aan het geheel.

3. In de conclusie van het eerste hoofdstuk, over de prehistorie, zegt u over de eerste bewoners van onze streken: '[Zij] waren al vroeg religieus. (...) Zij schiepen hun mythen en rituelen om daarin hun besef van het heilige vorm te geven. Ik neem dit alles zeer serieus.' Dat godsverlangen proeven we soms ook bij de moderne pogingen van onze seculiere medemensen om rituelen te scheppen. Hoe moeten we daar volgens u als kerk mee omgaan?

In de oudste tijden was de openbaring van God er nog niet, behalve dan als een kennis die in verbasterde zin door de zonen van Noach en de volken die uit hen zijn voortgekomen meegedragen zijn over de wereld. In dat licht neem ik deze oude religies serieus. In de moderne cultuur hebben we sinds eeuwen directe kennis van Gods openbaring, sinds het Evangelie hier is gebracht in de tijd van de vroege kerk en de middeleeuwen. Dan heb ik er moeite mee als we achter deze christelijke identiteit terug willen naar prechristelijke tijden. Hoewel ik op zich deze nieuwe religieuze gevoeligheid waardeer als een vorm van postmodern Godsverlangen.

4. U noemt de tijd van de late Oudheid en de Vroege Kerk de 'meest wezenlijke en fundamentele laag van ons land en onze beschaving'. Kunt u toelichten waarom u deze laag zo noemt, en niet bijvoorbeeld de Middeleeuwen, de tijd immers waarin het *corpus Christianum* kon groeien?

Omdat hier het fundamentele begin ligt. Zonder de vroege Kerk waren we heidenen gebleven. De middeleeuwse laag is zeer belangrijk maar rust op de oudere, vroegchristelijke laag. Hetzelfde geldt voor de lagen van de Reformatie en de Nadere Reformatie.

5. U noemt 31 oktober, Hervormingsdag, niet alleen een feestdag, maar ook een rouwdag 'omdat het lichaam van Christus in tweeën is gescheurd'. Bepleit u een toenadering tot de Rooms-Katholieke Kerk? Zou die kunnen helpen om de wortels van onze identiteit beter te begrijpen?

Ja, heel sterk. Zij is en blijft onze moeder. Ik ga niet mee met hen de haar de antichrist noemen. Ik zou wensen dat we samen achter het Concilie van Trente en de Contrareformatie terug gaan naar de vroege Kerk en de idee van de catholica zoals die daar is gevormd. Wij protestanten mogen wel eens wat zelfkritischer gaan worden.

6. 'De strijd om de uitverkiezing is ons in de genen gaan zitten', stelt u in het hoofdstuk waarin u onder andere de Synode van Dordrecht (1618-1619) beschrijft. Zou een seculiere geschiedschijver deze zin ook kunnen opschrijven?

Als hij heel empathisch is misschien wel, maar ik denk dat je dit in wezen pas kan begrijpen als je daar zelf doorheen bent gegaan. Ik heb hoogleraren hierover dingen horen zeggen die totale onzin zijn.

7. De achttiende eeuw bracht de Psalmberijming van 1773 voort, waarin we de notie van de deugd regelmatig tegenkomen. Door behoudende gereformeerden werd de berijming niet gepruimd, nu zingen juist behoudende gemeenten uit deze berijming. Wat zegt dit over onze argumentatie in de discussie rond liturgie die er in veel GB-gemeenten is en de plek van de geschiedenis hierin?

De behoudende gereformeerden wilden in 1773 vast houden aan de berijming van Datheen. Dus de hedendaagse GB-voorstanders van afschaffing van 1773 en van invoering van Weerklank zijn net zo ahistorisch als de hedendaagse GB-verdedigers van 1773. Als je al voor verandering bent, wees dan katholiek en zoek het goede, ware en schone uit de kerkmuzikale schat der eeuwen en niet die infantiele teksten en melodieën die momenteel in veel GB-gemeenten worden ingevoerd of reeds gezongen.

8. In de negentiende eeuw gingen tegenstellingen steeds meer de identiteit van ons land bepalen – verschillende groepen emancipeerden zich (zoals rooms-katholieken, liberalen, socialisten en vrijheidsdenkers). U zegt zelfs: 'Misschien is dat wel wat ons van links tot rechts en van atheïstisch tot orthodox-gereformeerd bindt.' Hoe waardeert u onder veel jongeren het relativeren van de in de historie gegroeide identiteit?

Eenzijds positief want ze zijn minder hard en meer irenisch geworden, maar anderzijds negatief omdat de kennis van het verleden ook navenant lijkt af te nemen. Ik ben voor grondige kennis van je traditie en een irenische omgang met je traditie.

9. In uw hoofdstuk over de twintigste en eenentwintigste eeuw schetst u de enorme leegloop van de kerken. 'De kerken zoeken naar manieren om weer aansprekend te zijn voor de moderne en postmoderne wereld, maar ze lijken hierin niet te slagen.' Wat moet het antwoord zijn van de kerk op de huidige ontkerkelijking? Of heeft de kerk geen antwoord?

Ik denk dat zij amper een antwoord heeft. Ze is totaal verdeeld. Het evangelicalisme lijkt te winnen, maar voor mij ligt daar de weg absoluut niet. Persoonlijk ben ik somber, maar als het

dan ergens ligt, dan hier: Over de moderniteit en postmoderniteit heen (en met verwerking van goede elementen uit deze tijden, zoals gezonde zelfkritiek en historisch denken) zoeken naar een nieuwe premoderniteit. Voor mij is dat: aansluiten bij de vroegchristelijke en middeleeuwse sacraliteit: een nieuw besef van diepe heiligheid Gods. Geen hippe kerkjes met beamers en sociale activiteiten – die lopen alleen maar in een mum van tijd leeg – maar oudnieuwe kerken waar de schat der eeuwen weer gaat leven.

10. 'De kern van onze identiteit wordt (...) gevormd door de overtuiging dat in onze Lage Landen het licht Gods is gaan schijnen.' Als dit licht van God door de meesten van de Nederlanders niet meer wordt (h)erkend, kunnen we dit dan nog zien als de kern van onze identiteit?

Velen dragen nog vonken van dit licht in hun ziel voort. Ik denk dat deze laag er nog altijd is en dat zij ons, zelfs tegen wil en dank, vormt. Dus het licht Gods blijft, ook al is het verdonkerd, onze wezenskern vormen. Moge het weer in zijn volle helderheid gaan schijnen!